

סימן קמ

בענין האומר מותר ושוגג באכילת תרומה וחייב קרבן

חלב על פי היתר זי"ד שהחירו לו חלב מכלל איסור, ומודע שטעו ואינו בכלל איסור פטור, עכ"ל. ונראה להעיר ממשנה שבת קל"ז ע"א, מי שהיו לו שני טינוקות, אחד למול אחר השבת ואחד למול בשבת, ושכח ומל את של אחר השבת בשבת, חייב, ע"ש. הרי דחייב אע"ג דעצם מילה בשבת מותר משום דהחירה התורה וכמו כלאים צ"ל. ועוד נראה להעיר ממשנה פסחים דף ע"א ע"ב הפסח ששחטו שלא לשמו בשבת, חייב עליו חטאת, ע"ש. [ופירוש רש"י שם דכסבור כשם שמוחר לשמו כך מותר שלא לשמו]. ובעצם שחיטת הפסח בשבת הוא היתר שהחירה תורה. ועוד נראה להעיר ממשנה ריש פרק החולין ימות דף ל"ה ע"ב, הכונס חטאת יבמחו ונמנא מעוברת וילדה, בזמן שהולד של קיימא, יוצא וחייבין בקרבן, [שבעל אשת אח שלא במקום מצוה], הרי דחייב קרבן חטאת אע"ג דהיתר אשת אח הוא איסור שהחירה התורה, וי"ע.

אמנם הר"ש סיריליא פירש ח"ל, דפסולי משפחה נריכי זי"ד לאכרוזינהו, וכיון דלא הורו זי"ד לאיסורא, מאי הוה לי למיעבד, וכתיב בשגגה פרט לאנוס, וכל הני דמתניחין אנוסים הן, דהא כי אכלי מעיקרא, לאו משום זרע אהרן, אלא משום קנין כספו, ואין להן אלא של רבן, ואנוסין הן דמאי הוה להו למיעבד. ותנן נמי בפ"ק דהוריות התולה בזי"ד פטור, עכ"ל. אבל האוכל תרומה דסבור שהוא חולין, עליו מוטל לברר היתרו. וכן פירש מהר"א פולדא ח"ל, מהורייט זי"ד, בפרק קמא דהוריות חנן, כלל אמרו חכמים התולה בעצמו, חייב, התולה בזי"ד, פטור. וה"נ בצן גרושה וחלוה פסולין אינן על ידי עצמן אלא ע"י הצי"ד, משא"כ בשוגג בתרומתו, עכ"ל. והיינו דצן גרושה וחלוה לא נפסל מכהונתו עד שיעורו זי"ד שהוא חלל, דפסול משפחה צריך זי"ד לאכרוזינהו, וכל שאכל תרומה בעוד שהיא בחזקת כהן כל שלא נודע לו שהוא צן גרושה וחלוה ברשות ובהיתר אכלה, ואינו חייב עליה.

ובירושלמי שם ממשיך, עוד לריכה לי, מה צין סבור שהוא חול ונמנא שבת שהוא חייב, מה צין סבור שהוא פסח ונמנא שלמים שהוא פטור. [ופירש בפנ"מ, מה צין השוחט בשבת שסבור שהוא חול ונמנא שבת שהוא חייב בקרבן, דהוי שוגג, ומה צין סבור שהוא פסח ונמנא שלמים ושחטו בשבת שהוא פטור לר' יהושע, כדתנן בפ"ו דפסחים, צא"ר כל הזבחים שראוין הן לפסח, וכסבור שהוא פסח ושחטו בשבת, ונמנא שלמים, ר"א מייחייב חטאת ורבי יהושע פטור, ומה צין זה לשוחט צהעלם שבת]. אמרין לי משוחט ברשות, [כלומר מהאי טעמא הוא דפטור, לפי ששחט ברשות מצוה, שסבור שהוא פסח, וקסבר ר' יהושע טעה בדבר מצוה ועשה מצוה פטור הוא, כגון זה שהקריב

במתני' פ"ח דתרומות מ"א חנן, האשה שהיתה אוכלת בתרומה ובאו ואמרו לה מה בעלך או גירשך, וכן העבד שה' אוכל בתרומה ואמרו לו מה רבך או מכרך לישראל, או נתנך במתנה, או עשאת בן חורין, וכן כהן שה' אוכל בתרומה ונודע לו שהוא בן גרושה או בן חלוה רבי אליעזר מחייב קרבן וחומש, ורבי יהושע פטור, ע"כ. ובירושלמי שם, ר' חגי שאל לחברייא, מניין לאוכל ברשות שהוא פטור, מה צין סבור שהוא חולין ונמנא תרומה שהוא חייב, מה צין סבור שהוא כהן ונמנא ישראל שהוא פטור. [ופירש בפנ"מ דרבי חגי שאל לחברייא מ"ט דר' יהושע דפטור, ומנלן לאוכל ברשות כזה שהוא פטור, הרי בטעות הוא, וכי מה צין שאר שוגג שסבור שהוא חולין ונמנא תרומה שהוא חייב, ומה צין סבור שהוא כהן ונמנא ישראל, דאמרת שהוא פטור, ואמאי הרי אכילתו בטעות היתה, וליהוי כשאר שוגג דעלמא]. אמרין לי מהוראח זי"ד, [כלומר מדין הוראח זי"ד למדנו דבר זה, דכמו דאמרין התם גבי העושה ע"פ הוראח זי"ד דלא דמי לשאר שוגג, שהשגגה היא באכילה עצמה, שסבור שהיא מותרת, דכזהאי גוונא הוא דחייבה התורה בקרבן, כגון שסבור על חלב שהוא שומן, וכן כסבור שהוא חולין ונמנא תרומה, דכזהא הוא דמחייב קרבן וחומש, לאפוקי היכא דלא שגג באכילה עצמה שידע שהוא חלב אלא שאכל על פי הוראח זי"ד שהורו לו שמוחר, דפטור מקרבן. וה"ה נמי הכא שידע שהיא תרומה ואכל בשגגה עצמו, שסבור שהוא כהן ומותר לו לאכלה, דהויא דומיא דהוראח זי"ד, וכזהאי גוונא לאו שוגג מיקרי לענין חיובא דקרבן, וכן לחיובא דקרבן וחומש בתרומה].

וברידב"ז פירש מה דתירץ הירושלמי מהוראח זי"ד, דאוכל שומן אינו אוכל על ידי היתר, שהחירה התורה לאוכל שומן, זה אינו, דהיכן התורה החירה לאכול שומן, דהא אין צריך היתר זה, אך מפני שלא מצאו איסור, מותר ממילא, כמו אכילת פח אינו אוכל על פי היתר שהחירה לו התורה. אבל כלאים צ"ל ודומה, הרי דרשאי רק מכח היתר שהחירה התורה מכלל איסור, וכן שומן אינו אוכל מכח היתר שהחירה התורה, אבל אוכל על פי הוראח זי"ד שהורו זי"ד להחיר החלב, הרי שאוכל מכח היתר מכלל איסור, ומצונו דפטור מקרבן, אבל אוכל חלב ויודע שחלב אסור, רק דסבר מימר דשומן הוא, דאינו אוכל מכח היתר, אלא ידיע דחלב אסור רק שסבר דשומן הוא, חייב. וע"כ מצונו נפק"מ צין אוכל מכח היתר צין אוכל דבר שלא ע"פ היתר, א"כ האוכל תרומה וסבר שהוא חולין דאינו אוכל מכח היתר, חייב, אבל בת ישראל שניסת לכהן או עבד הנמכר לכהן דאוכל רק מכח שפירוש החירה התורה אותו, ואילוהי דהתורה היתה מתרת הי' אסור לאכול, ונמנא דאוכל על פי היתר מכלל איסור, דהותרה לו מכלל איסור, וכשנודע לו שאינו בכלל היתר פטור, כמו כשאוכל

קרנן ^{הוא} כלל הזנחים שזנחו שלא לשמן כשרין הן. אמר לון עוד נריכה לי מה בין סבור שהוא שומן ונמצא חלב שהוא חייב, מה בין סבור שהוא מותר ונמצא חסור שהוא פטור, כן הוא לפי גירסת הפני"מ, כלומר, דהיא גופה מעיקרה קשיא לי, לדבריהם האומר מותר לאו שוגג הוא לענין קרבן, מה בין סבור שהוא שומן ונמצא חלב שהוא חייב, ומה בין סבור שהוא מותר ונמצא חסור שהוא פטור וכו', כמו בסומך על הוראת צ"ד. לא אגידו מה, [ולא השיבו לו דבר מה על זה]. אמר לון נמלין מין, [עכשיו אני אומר לכם מנין למדו דבר זה] או הודע אליו חטאתו והביא, השב מדיעתו חייב על שגגתו, יא לא זה שאפי' יודע אינו פורש, [דכתיב גבי חטאת או הודע וגו', וריש' דקרא אשר לא תעשנה בשגגה ואשם, או הודע וגו', ודרשין השב מדיעתו מביא על שגגתו, יא לא זה שאפי' יודע אינו פורש, שזה האומר מותר אינו שב מדיעתו הוא, וכן זה הסומך על הוראת צ"ד, אעפ"י שידע שחלב הוא אינו שב מדיעתו]. אעל רבי יוסי לגבון [נכנס רבי יוסי אח"כ אללם לבית המדרש, והגידו לו שנתקשו בדבר ששאל להם רבי חגי, ואמר להם] למה לא אמריתו לי, או הודע אליו חטאתו והביא, אמרין לי' הוא קשימה והוא קיימא, [ואמרנו לו כבר רב חגי בעצמו הוא הקשה לנו קושיא זו, והוא בעצמו קיימא ותראה מדרשת המקרא הזה]. ע"כ סוגית הירושלמי עם פירוש הפני"מ.

והיינו דגרס הפני"מ כאן כמו הגירסא בירושלמי הוריות, והקושיא היא מה בין סבור שהוא שומן ונמצא חלב שהוא חייב, ומה בין סבור שהוא מותר ונמצא חסור שהוא פטור. וכן גרס הגר"א. והקושיא היא משוגג שהוא חייב לאומר מותר שהוא פטור. והתירון דהאומר מותר פטור מקרבן משום דלא הו' שב מדיעתו. אמנם הרש"ס גרס כמו שהוא בירושלמי לפנינו, מה בין סבור שהיא שומן ונמצא חלב שהוא חייב, מה בין סבור שהוא חסור ונמצא מותר שהוא פטור, ופירש הרש"ס סבור שהוא שומן ונמצא חלב, שהוא חייב קרבן, כדפנן בכריתות, שהוא חסור ונמצא מותר שהוא פטור, דהאי נמי חוטא הוא, כדאמרין בסוף קידושין נתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו טלה, דלרין כפרה וסליחה. ודריש להו מדכתיב אשה הפירס וה' יסלח לה, במה הכתוב מדבר, באשה שנדרה בזיר והפר לה בעלה, והיא לא ידעה שהפר לה, והיתה שומה יין מזידה, אעפ"י שבהיתר שומה, כיון שהיא לאיסור נתכוונה, נריכה סליחה, עכ"ל. והקושיא היא אמאי אינה מביאה קרבן על חטא זה שנתכוונה לאיסור ונמצא היתר. ותירא בירושלמי, השב מדיעתו חייב וכו', הפורש ונבדל מתחילה, ואינו עובר אם הי' יודע שהוא חסור. ובתו"כ גרסינן היושב ודריש לה, מדכתיב או הודע כמו הו' הו' שמקוין על עצמו כשהתודע אליו חטאתו שחטאה על מה שעשה וכו'. וכן גרס המהר"א פולדא, ופירש בתירון הירושלמי או הודע אליו חטאתו והביא קרבן, השב מדיעתו מי ששב מן העצירה וע"י ידיעתו כשהוא יודע שהוא חלב אינו אוכלו, הוא דיביא קרבן, יא לא זה שהוא סבר שהוא חלב ואעפ"י אוכלו, אינו שב מדיעתו. וכן נראה גירסת הר"ש. ונמצא לפי גירסא זו אין לסוגית הירושלמי שום שייכות לאומר מותר.

והמתבאר מדברי הירושלמי לפי גירסת הגר"א והפני"מ, דהאומר מותר פטור מקרבן חטאת, כיון דלחיוב קרבן חטאת בעינן או הודע אליו חטאתו והביא, ורק השב מדיעתו חייב על שגגתו, יא זו שאפילו יודע שהיא עבירה אינו פורש. פירוש השב מדיעתו שאם היו מודיעים לו שהוא חלב הי' חוזר בו ולא היה אוכלו, ורק בכגון זה אם לא הודע לו חייב חטאת, יא לא זה שלא ידע לאיסור חלב ואומר מותר, שאפי' הי' יודע שהוא חלב לא הי' פורש, שהרי לא ידע שחלב חסור. ולפי זה נמצא דהאומר מותר מיקרי שפיר שוגג ככל שוגג דעלמא ולא מיקרי אונס, אלא דהאומר מותר פטור מקרבן חטאת, משום דלחיוב קרבן חטאת בעינן שב מדיעתו, דהיינו שאם היו מודיעים לו שהוא חלב הי' חוזר בו ולא אוכלו, ואומר מותר אינו שב מדיעתו, אבל בלא טעם זה שפיר מיקרי האומר מותר כשוגג. ומעתה יש לעיין היכא דאכל הזר תרומה ואומר מותר, אי נחשב כמו דאכל תרומה בשוגג וחייב חומש, או לא. ולדדי הספק הם דלכאורה האומר מותר דינו כשוגג, וכמו דהאכל תרומה בשוגג משלם קרן וחומש, כן הוא באומר מותר דינו כשוגג דמשלם קרן וחומש. ומה דהאומר מותר פטור מקרבן חטאת, אין לו שייכות לכאן, דהתם כתיב או הודע אליו חטאתו ובעינן שב מדיעתו, אמנם גבי אוכל תרומה לחיוב חומש אפשר דלא בעינן פרט זה דשב מדיעתו. או דילמא דלגמרי דומה חיוב חומש לחיוב קרבן חטאת, וכמו דגבי חטאת בעינן שב מדיעתו, כן הוא גבי חיוב חומש. ועוד יש לעיין מנא אחר, דהנה מצינו דחמיר אכילת זר בתרומה גבי חיוב חומש מחיוב קרבן חטאת, דבהיזד בחלב ושגג בקרבן, דעת מונבו בקוגיא דשבת ס"ט ע"א, דלוקה ומביא קרבן, דגם זה מיקרי שוגג, וכן סבר רבי יוחנן כשיטתו. אמנם בחיוב חומש אומר זעירא בירושלמי תרומות פ"ו ה"א דאיכא גזירת הכתוב, ואיש כי יאכל קודש בשגגה, שחטא כל אכילתו בשגגה, שרין שחטא עיקר האכילה בשגגה, שלא ידע שהיא תרומה ויאכלנה. ואפשר דהאכל תרומה ואומר מותר, לא מיקרי שעיקר האכילה היא בשגגה, דהרי יודע שהיא תרומה, וי"ע.

והנה זה שנתבאר דהאומר מותר דינו כשוגג, לאו כלל אופנים אמרינן הכי, ולא אליבא דכו"ע. דהנה מבואר בגמ' שבת דף ס"ח ע"ב דיש שני אופנים באומר מותר, חדא שלא ידע מעולם לאיסור, כגון תינוק שנשנה בין הנכרים, או גר שנתגייר מבין הנכרים, ועוד אופן שהכיר ולבסוף שבת, היינו שידע פעם שאסור ושבת, והעובר על דבר שחייבים על שגגתו חטאת ואומר מותר באופן הב' הנ"ל, שהכיר ולבסוף שבת, כגון שידע מעיקר שבת, היינו שיש שבת בתורה ונאסרו בה מלאכות, אלא ששבת ועשה מלאכה בשבת, או שצאופן זה אכל חלב או דם או עבד עבודה זרה, נקרא שוגג לדברי הכל, וחייב חטאת. אמנם האומר מותר באופן שלא ידע מעולם מהאיסור נחלקו בזה, דרבי עקיבא וכן רב ושמואל סברי, שאף זה דינו כשוגג, וחייב חטאת, ודעת מונבו ורבי יוחנן וריש לקיש סברי דצאופן זה פטור. ופירש"י שם ד"ה פטור, וז"ל, דקסברי רבי יוחנן וריש לקיש אומר מותר אונס הוא ולא שגגה היא, ע"ש. ועיין בפני יהושע שם שהוכיח דעת רש"י שמונבו פטור מטעם אונס. ולכאורה כן היא באכילת תרומה

בשגגה, דאם לא ידע מעולם ענין תרומה ואיסורה לזרים מיקרי אונס ופטור מחומם. ולדעת רבי עקיבא ורב ושמואל חייב. אמנם לשיטת מונבו שם בגמ' שבת [לפי שיטת התוס' שם ד"ה אבל תינוק] דטעמא דאומר מותר פטור היכא דלא ידע האיסור מעולם הוא מלימוד מיוחד, שנאמר תורה אחת יהי לכם לעושה בשגגה, וסמך ל' והנפש אשר חששה ביד רמה, ודרשו בהיקש שוגג למזיד, מה מזיד שהיתה לו ידיעה, אף שוגג שהיתה לו ידיעה, ע"ש. ולשיטת התוס' כן היא דעת רבי יוחנן וריש לקיש, אמנם אפשר דגבי חיוב חומם אינו כן.

והנה להלכה פסק הרמב"ם כמ"ד דהאומר מותר חייב חטאת אף דלא ידע מעולם, כדפסק הרמב"ם בפ"ב דשגגות ה"ו, ח"ל, כל המחייב חטאת קבועה על שגגתו ועשה בשגגה, ונדע לו אחר שחטא, אעפ"י שלא היתה לו ידיעה בתחילה שזה חטא הוא, הרי זה חייב חטאת. כיצד, תינוק שנשנה לבין העכו"ם וגדל, והוא אינו יודע מה הם ישראל ולא דתם, ועשה מלאכה בשבת ואכל חלב ודם וכיוצא בזה, כשיודע לו שהוא ישראלי ומצווה על כל אלו, חייב להביא חטאת על כל עבירה ועבירה וכן כל כיוצא בזה, עכ"ל. ע"ש בכסף משנה בטעם הא דפסק הרמב"ם שלא כמונבו, ובלח"מ שם. וכן פסק בפ"ו שם ה"ב, דהאומר מותר שוגג הוא וחייב קרבן. ולכאורה כן הוא גבי תרומה דהאומר מותר דינו כשוגג, והאוכל תרומה באופן דאומר מותר, חייב בחומם. אכן מדברי רש"י בכריתות דף ב' ע"א ד"ה פסח, לא משמע כן. דטרח שם לזייר אופן שוגג בכל חייב כריתות, וסיים שם בזה הלשון, אבל אומר מותר לגמרי דעוקר כל הגוף, לאו שוגג הוא, אלא אונס הוא ופטור, עכ"ל. ומשמע דדעתו לפסוק כמונבו, והטעם דאומר מותר פטור מחיוב קרבן משום אונס, וכן דעת רבי יוחנן לשיטתו. ואפשר דכן הוא נמי גבי תרומה, דהאומר מותר פטור מחומם דנחשב כאונס. אמנם שיטת הירושלמי בתרומות הנ"ל לפי גירסת הגר"א והפני"מ אזיל כשיטת מונבו, דהאומר מותר פטור מקרבן חטאת, אבל לא מטעמא דאיחא בתלמודן דמקיש שוגג למזיד, מה מזיד שהי' לו ידיעה מעיקרא דאף שוגג, ומוכח דבאופן שהי' לו ידיעה מעיקרא ואומר מותר אף מונבו מודה. אלא לשיטת הירושלמי דהטעם דאומר מותר פטור מקרבן חטאת, הוא משום דלא הוי שב מידעתו, ונמנא לפי שיטה זו דאף באופן שידע ושכח נמי פטור מקרבן חטאת דלא הוי שב מידעתו, ולא מטעם אונס כשיטת רש"י, ולפי שיטה זו אין לדון זה שייכות לאוכל תרומה ואומר מותר, דיחבן דהאומר מותר דינו כשוגג. וכן מנאמי בס' חזון נחום תרומות פ"ו מ"ג דהאומר מותר בתרומה נחשב כשוגג וחייב בחומם.

והנה להביא ראיה חדשה לשיטת תלמודן דהאומר מותר חייב כשוגג וחייבין עלי' קרבן חטאת. הנה בגמ' שביעות י"ז ע"ב איחא, אבל חייבין על עשה ועל לא עשה שצנדה וכו'. ואיזו היא מצות עשה שצנדה שחייבין עלי', הי' משמש עם הטעורה ואמרה לו נטמאתי, ופירש מיד, חייב, מפני שניחאתו הנאה לו כניחאתו. איחאמי אבי אמר משמ' דר' חייא בר רב, חייב שמים, וכן אמר רבא אמר רב שמואל בר שבתא אמר רב הונא, חייב שמים, חדא אכניסה וחדא אפרישה. ומקשינן הוי זה רבא

במאי, אילימא סמוך לוסתה, ובמאי אילימא בתלמיד חכם [ופירש"י, שידע שהמשמש עם הטעורה ואמרה לו נטמאתי צריך להמתין עד שימות האב] בשלמא אכניסה ליחייב, קסבר יכולני לבעול, אלא אפרישה אמאי ליחייב מזיד הוא. ואי בעס הארץ [שהוא שוגג על שחיהן] אידי ואידי אכל שני זיחי חלב בהעלם אחד הוא, [שלא נודע לו בין זה לזה ואינו חייב אלא אחת, אף זה לא נודע לו בין כניסה לפרישה שחטא, שכשאמרה לו נטמאתי אינו יודע שנתחייב על הכניסה כסבור אונס אני עליה, שהרי לא למד שמוהרין ישראל לפרוש מן נשותיהן סמוך לוסתן, כדאמר לקמן מוזהרתם, ואין זה אונס אלא שוגג. וכיון דלא למד נמנא ידע בין כניסה לפרישה שחטא, והוה ליה בזה על נדה שחי בעילות בהעלם אחד] וכו'. ומשני רבא לעולם בסמוך לוסתה, ובתלמיד חכם, ותלמיד חכם לזו, ואין תלמיד חכם לזו [כלומר יודע שישראל מוזהרין לפרוש מנשותיהן סמוך לוסתן וכו', ואין יודע שהמשמש עם הטעורה ואמרה נטמאתי צריך לפרוש באבד מת. דהוי ליה שוגג על שחיהן, אכניסה דסבור יכולני לבעול, ואפרישה אומר מותר וכו']. ע"כ. הרי מפורש דאם אינו יודע ההלכה דצריך לפרוש באבד מת, ופירש באבד חי, דהיינו כאומר מותר, נחשב כשוגג וחייב קרבן. וכן פסק הרמב"ם בפ"ה מהלכות שגגות ה"ו. [ופלא שלא ראינו מי שיביא ראיה זו].

ובן משמע בגמ' תמורה דף י"ז ע"א דהאומר מותר הרי הוא כשוגג. דאיחא חס, היכי דמי שוגג כמזיד בתמורה. אמר חזקי' כסבור שהוא מותר להמיר וכו'. ומשמע דאומר מותר כשוגג חשבי'. וכן משמע מלשון הגמ' מנחות דף מ"ט ע"א דאומר מותר דינו כשוגג, דמביאין שם המשנה דגיטין ג"ד ע"ב, הכהנים שפיגלו במקדש מזידין חייבים. ודייקינן, הא שוגגין פטורין, ומני עלה פיגולן פיגול היכי דמי וכו'. אמר ל' אבי לעולם לידע דחטאת היא, וקא מחשב זה לשום שלמים, ובאומר מותר, וכן הוא בירושלמי גיטין פ"ה ה"ה, דהמטמא תרומה של חבירו וחשב שמוותר לטמא תרומה, דינו כשוגג. [ולכאורה לא משמע כן, דהא דהתורם מן הטמא על הטעור וחשב שמוותר לעשות כן, הרי הוא כמזיד, כמו שפסק הרמב"ם בפ"ה מהלכות תרומות ה"ח. ואין הכס"מ מקורו בירושלמי תרומות פ"ב ה"א, הרי דאומר מותר דינו כמזיד. וכבר הקשה כן המשל"מ צפרק ט"ו מהלכות מאכלות אסורות הכ"ה. אמנם הפרי מגדים צ"ד סימן ל"ט שפ"ד ס"ק י"ב כתב דהחמירו בזה מפני שהוא עון מיתה]. וכן משמע בחוס' שבת דף ס"ח ע"ב ד"ה אבל תינוק, דאומר מותר פטור הוא מטעם שוגג ולא מטעם אונס. וכן מוכח מחוס' זבחים דף ק"ח ע"ב ד"ה שוגג אונס ומוטעה, דהקשו אונס למה לי קרא, הא אונס רחמנא פטרי'. וסירצו דאונס מיירי באומר מותר, ע"ש. ומוכח דהאומר מותר לא הוי אונס. וכ"כ בחוס' בכורות כ"ג ע"א ד"ה סבר, ושמא הא חשיב שוגג כסבור שמוותר לבטל, עכ"ל. ומוכח כן מגמ' כריתות דף ג' ריש ע"ב דאומר מותר דינו כשוגג.

אמנם מצינו בענין אחר דמפרשינן "בשגגה", ולא לאומר מותר. דהנה איחא בגמ' מכות ו' ע"ב, ת"ר בשגגה, פרט למזיד, בבלי דעת, פרט למתכוין. ומקשינן מזיד פשיטא בר

אם בשעת שבועה ידע שיש איסור שבועה, ורק אח"כ בשעה שעבר על השבועה הי' אומר מותר, וחשב שמותר לעבור על השבועה, חייב, כמבואר בחוס' שבת דף ס"ט ע"א ד"ה עד, ו"ל, כגון נשבע שלא יאכל ואכל, ובשעת אכילה שכת איסור שבועה, וקרינן ב"י האדם, דבשעת שבועה שנשבע הי' יודע היטב איסור שבועה, אלא שבשעת אכילה הי' סבור דמותר לעבור על שבועתו. ורש"י פירש דבשעת אכילה שכת שנשבע, ואין נראה דזה קרוי שוגג בלאו שבה, במה שאינו נזכר שנשבע, עכ"ל. [ואמנם מדברי רש"י הנ"ל משמע דכל הפטור דהאומר מותר בשבועה, הוא דוקא בשעת שבועה, כדכתב דאי בנתעלמה ממנו אזהרת שבועה, אין לך אונס "בשעת שבועה" כזה, דהוא פטור בשעת חלות שבועה ולא אח"כ]. אמנם בשאר דיני התורה גם לפי דעת רש"י האומר מותר דינו כשוגג ולא כאונס. והא דכתב ברש"י בשבת דף ס"ח ע"ב, דאומר מותר אונס הוא, עיין בחתם סופר ח' חו"מ סימן כ"ב ד"ה וזה שנית, שכתב דכבר תירצו האחרונים דלא הי' כוונתו אלא בתינוק שנשבע בין הנכרים וגר שנחגייר בין הנכרים, דהא בודאי אונס גמור הוא בלי ספק. מ"מ שם בשבת ע"ג ע"ב כתב רש"י ד"ה אלא באומר מותר כגון גר שנחגייר וכו'. ומבואר בדבריו דאפי' גר שנחגייר בין הנכרים חייב חטאת באומר מותר, ולפי אומר לי מדשזיק רש"י תינוק שנשבע ונקט גר שנחגייר, ס"ל דלענין ע"ז דוקא הוה גר שנחגייר דוקא שוגג ולא אונס, דעכ"פ במה בא להחגייר תחילה וע"כ נודע לו שיש עבודה ישראל וזאת טעמו שהי' בו בגיורתו ונתן לב להתהפך לדת אמת, וא"כ עכ"פ הי' לחקור וללמוד כל יתר דיני ע"ז, ומדלא למד ה"ל שוגג או אפי' קרוב למזיד, ועכ"פ לא מיקרי אונס, משא"כ תינוק שנשבע או גר שנחגייר בין הנכרים ושגג בשאר עבירות שאינו ע"ז, אפשר שלא ידע בכלל והוי אונס וכו', עכ"ל. אמנם מרש"י כריתות הנ"ל לא משמע כן, וי"ע.

ואבתי יש לעיין בזה, דהנה בגמ' שבועות כ"ו ע"א בעא מיני רבא מרב נחמן, איזו היא שגגת ציטוי לשעבר, אי ידע [בשעת שבועה שהוא נשבע לשקר] מויד הוא, אי דלא ידע אונס הוא. אמר לי' באומר יודע אני ששבועה זו אסורה, אבל איני יודע אם חייבין עלי' קרבן או לאו. כמאן כמונזו דאמר שגגת קרבן שמה שגגה. אפי' תימא רבנן עד כאן לא פליגי רבנן עלי' דמונזו אלא בכל התורה כולה דלאו חידוש הוא, אבל הכא חידוש הוא, דבכל התורה כולה לא אשכחן לאו דמיימי קרבן [בכל כרת] דילפינן מע"ז, והכא מיימי אפי' רבנן מודו, ע"כ. ובהגהות הרש"ש כתב ח"ל, אי דלא ידע, אונס הוא וכו', יודע אני ששבועה זו אסורה כו', מוכח להדיא דבאומר מותר לגמרי, אונס הוא. וכ"כ רש"י בשבת ס"ט ע"ב, וכן החוס' לקמן ל"א ע"ב. וכן הרמב"ם ספ"א מהלכות שבועות, ואפי' לרבא דפליג במכות ז' ע"ב וט' ע"א, ואומר דהאומר מותר קרוב למזיד הוא, הכא ממעטינן מהאדם בשבועה וכו', עכ"ל. ובחשק שלמה שם כתב דהא דלא מפרש דמשכחת לה דאומר מותר, היינו משום דס"ל דהאומר מותר נמי מיקרי אונס לענין שבועת ציטוי לשעבר, ע"ש. והוא סתירה למה שכתבנו לעיל מגמ' שבועות דף י"ח ע"א הנ"ל,

קטלה הוא. אמר רבא אימא פרט לאומר מותר. ופירש"י שם ד"ה באומר מותר, סבור שמותר להרוג את ישראל זהו מויד שלו. א"ל אביי אי אומר מותר, אונס הוא [והיאך הוא קוראו מויד]. א"ל שאני אומר, האומר מותר קרוב למזיד הוא. והיינו דנחלקו אם האומר מותר קרוב למזיד או קרוב לאונס. ודעת רב חסדא שם דף ט' ע"א, דהאומר מותר אונס הוא, ע"ש. והקשו בחוס' מכות ז' ע"ב ד"ה אלא, דגבי שבת וחלב חייבין אפי' בתינוק שנשבע לבין הנכרים. ותירצו דשאני הכא בתינוק גלות דכתיב שגגה יתירה, למעוטי האומר מותר וכו' בחוס' שבת דף ע"ב ד"ה באומר, וכן בסנהדרין ס"ב ע"א ד"ה ורבא, ע"ש. [והנה בירושלמי גיטין פ"ה ה"ה הנ"ל, דהמטמא תרומה של חבירו וחשב שמותר לטמא תרומה, דינו כשוגג, הקשה שם בס' מראה הפנים, הא רבא ס"ל במכות דאומר מותר קרוב למזיד, וממעט לי' מגלות. ותירץ המראה"פ על פי דברי החוס', שאני התם דשגגה יתירה כתיב, אבל בעלמא אומר מותר שוגג הוא, כדאמר בפ' כלל גדול תינוק שנשבע וכו', ע"ש]. אמנם בתרומה דלא כתיב שגגה יתירה, דינו כשגגה. מיהו הריטב"א שם במכות תירץ, שלדברי הכל אין חילוק בין גלות לשאר איסורים, ואין האומר מותר חייב בקרבן אלא כשידע את האיסור באזהרה דבר, כגון שידע שיש תחומין בשבת, או שידע שיש איסור עשה או לאו, ולא ידע מכל חומר האיסור. וכן בעבודה זרה ושאר איסורים, ובאופן זה אף בגלות חייב, ובאופן דהאומר מותר שפטור מגלות, היינו שאינו יודע כלל שיש איסור רציחה, ובאופן זה אף מקרבן הוא פטור, ע"ש. וממילא כן הוא בתרומה. אמנם דוקא באופן שאינו יודע כלל ענין תרומה, אבל בלאו הכי נחשב אומר מותר ככל שוגג דעלמא.

ועוד מצינו דאומר מותר נחשב כאונס ופטור עלי', והוא באיסורי שבועה, כגון שנשבע שבועת ציטוי לעתיד, דהיינו שיאכל או שלא יאכל, או נשבע לשעבר, כגון שנשבע שאכל או שלא אכל, דאם נתעלם ממנו שיש איסור שבועה לשקר, הרי הוא כאונס ופטור מקרבן. כדאיתא ברש"י שבת דף ס"ט ע"ב ד"ה אבל איני יודע, ו"ל, דאי בנתעלמה ממנו אזהרת שבועה, אין לך אונס בשעת שבועה, כזה עכ"ל. וכן משמע בחוס' שם ד"ה הא מני, וכן משמע מדבריהם לעיל ס"ט ע"א ד"ה עד. וכן הוא בשבועת העדות, שנשבע שאינו יודע עדות זו וידע, אלא שלא ידע שיש איסור בדבר, הוא אונס ופטור מקרבן. וכן פסק הרמב"ם בפ"א בשבועות ה"ג ח"ל, כיצד שגגת שבועת העדות, כגון שנעלם ממנו שחייבין עלי' קרבן, וידע ששבועה זו אסורה ושהיא שקר, ודוניה שידע שחייבין עלי' קרבן, "אבל אם לא ידע שהיא אסורה". או ששכחו העדות ונשבעו, ואח"כ נודע להן שהן יודעין לו עדות ושנשבעו על שקר, הרי אלו אונסין ופטורין אף מן הקרבן, עכ"ל. הרי דהאומר מותר נחשב כאונס. אמנם לק"מ, דאין לכל זה שייכות לענינינו, דכל הפטור אינו אלא בשעת שבועה, דבעינן בשעת שבועה שידע האיסור, דאל"כ לא מיקרי האדם בשבועה. כדאיתא בגמ' שבועות דף כ"ו ע"א, אמר מר האדם בשבועה פרט לאונס וכו', לכן אנוסך וכו', ואומר מותר נמי אין לבו עמו. [ועי' בזה בשו"ת חוט המשולש לגר"ח מוולאזין סימן י"ג]. אמנם

דמוכת שם בהדיא דאומר מותר דינו כשוגג וחייבין עליו קרבן חטאת.

ועוד ז"ע דהנה בגמ' שבועות שם להלן דף כ"ו ע"ב, בעא מיני רבינא מרבא, נשבע על כר ומסתכן עלי מהו וכו'. אלא מטער ואכלה בשגגת שבועה מאי, א"ל תנינא שב מידיעתו מביא קרבן על שגגתו, לא שב מידיעתו אין מביא קרבן על שגגתו, ע"כ. ומדברי הרמב"ם בפ"ג מהלכות שבועות ה"א משמע דמפרש סוגיא זו דאכל כר זו במזיד, דלפי שחשב שמותר לאכלו מפני הנער פטור מקרבן לפי שאינו שב מידיעתו. וז"ל, נשבע על כר שלא יאכלנה ונאטער עלי ואכלה מפני הנער, והוא שוגג, שהרי דמה שמותר לו לאכלה מפני הנער, הרי זה פטור מן הקרבן, לפי שאינו שב מידיעתו, אלא ידע שאסורה היא ואכלה בטעות, עכ"ל. הרי מפורש דס"ל דהאומר מותר פטור מקרבן, שאינו שב מידיעתו. והקשה בס' חשק שלמה בגמ' שבועות הנ"ל, דבעיא זו ה"י שייך למיבעיא בכל חייבי חטאות דעלמא, כגון במטער על חלב ואכלו בשוגג, אי מיקרי שגגה או לא, ע"ש. ויהנה הא דנכתפון בגמ' אי האומר מותר חשיב כשב מידיעתו או לא, ואפשר דפטור מקרבן חטאת, היא באמת סברה הירושלמי תרומות שהבאתי צריש דברינו, דבכל האיסורין האומר מותר לא חשיב שב מידיעתו, ופטור מן הקרבן. והוא סמירה למה שפסק הרמב"ם בפ"ג מהלכות שגגות ה"ו ופ"ו שם ה"ב לגבי חינוק שנשבע לבין העכו"ם וגדל, דכשודע לו שהוא ישראלי ומצווה על כל אלו חייב להביא חטאת על כל עבירה ועבירה. ומוכת דאומר מותר נחשב כשב מידיעתו. וכן סמירה למה שפסק הרמב"ם בפ"ה מהלכות שגגות ה"ו, דאומר מותר לפרוש באבר חי ופירש באבר חי דחייב חטאת, ולא מיקרי אינו שב מידיעתו, וז"ע.

ש"ר שכבר הקשה כן המראה הפנים צירושלמי פ"ח דתרומות ה"א ד"ה רבי חגי. דמלכד מה שהקשה קושיא הנ"ל בסתירת הרמב"ם, דמפ"ג מהלכות שבועות מוכח דאומר מותר לא שב מידיעתו קריין צ"י, לפיכך פטור הוא מקרבן, ואמאי בחינוק שנשבע לבין הנכרים דאין לך אומר מותר גדול מזה ולא שב מידיעתו, דאף שידע שהוא חלב אוכל ומחייב לב' בקרבן, כדפסק הרמב"ם בהלכות שגגות. הקשה עוד מסבא, דאדרבה בגמ' שבועות כ"ו ע"ב לפי פירושן של הרמב"ם, ידע שנשבע והי' אומר מותר לו וכו', א"כ סובר רבא דהאומר מותר פטור מקרבן לפי שאינו שב מידיעתו, והא דפשיטות קאמר הש"ס בעלמא אליבא דרבא דאומר מותר בר קרבן הוא, כדאשכחן בגמ' שבת ע"ב ע"ב וכו'. וסו"ר המראה"פ, דמנינו למימר דשאני ההיא דשבועות, דעיקר חיוב קרבן גבי שבועת ציטוי חידוש הוא, כדאמר התם לעיל, דמה"ט שגגת קרבן שמה שגגה בשבועות ציטוי, אע"ג דבכל התורה כולה לאו הכי הוא, אליבא דרבנן דפליגי על מונכו. אלא דהכא חידוש הוא, דבכל התורה כולה לא אשכחן לאו דמיימי קרבן דילפינן מע"ז והכא מיימי. וכיון שכן הוא דלא מיקרי שגגה לענין קרבן בשבועת ציטוי בלשעבר, אלא דאומר יודע אני ששבועה זו אסורה, אבל איני יודע אם חייבין עלי קרבן, הוא הדין בענין להבא לא מיקרי שוגג לקרבן, אלא

בהעלם שבועה דוקא. אבל דאומר מותר, אעפ"י שידע שנשבע, אלא דאומר דלו מותר, [כיון שמטער], כגון דהכא לפי פירש הרמב"ם, אף על פי שזה שוגג, אפי' הכי לא מיקרי שוגג לענין קרבן דשבועות ציטוי, שהרי זה אומר מותר ולא שב מידיעתו, ובהאי קרבן דעל לאו בעלמא הוא אומר מותר, ולא שב מידיעתו, פטור הוא. אבל בעלמא אימא לך דהוי שוגג ממש לענין קרבן, אעפ"י דלא שב מידיעתו הוא, עכ"ד. ונראה להעיר בסבא, דאע"ג דמנינו שינוי דין זה בשבועות ציטוי לחיוב קרבן, דגם שגגת קרבן מיקרי שגגה, אע"ג דבכל התורה כולה לאו הכי הוא, אליבא דרבנן דפליגי על מונכו, אלא דחידוש הוא בשבועות ציטוי, ומה שייכות דין זה למימר דלא מיקרי שוגג לקרבן אלא בהעלם שבועה דוקא ולא דאומר מותר, וז"ע.

ו"ד נלענ"ד לומר דיש לחלק בין שבועת ציטוי לכל איסורי תורה באופן אחר, דכל איסורי תורה אסורים מלד עלמא, דהתורה אסרה כל איסורי תורה ולא חליא האיסור בדעת האדם כלל, ואין נפק"מ אם יודע מן האיסור או לא, דהאיסור אסור מלד עלמו. והעובר על איסורי תורה במזיד, [באיסורים אלו דחייבים עליהם מיתה או כרת], העובר עליהם בשוגג מביא קרבן לכפרתו, ואין חילוק האף הוי שוגג, אם הוי שוגג דלא ידע שזה חלב, או דהוי שוגג דטעה וסבר דחלב מותר, דמ"מ הוי שוגג באיסור תורה שחייבים עליהם מיתה או כרת, ולעון שוגג צריך להביא קרבן חטאת לכפרתו. ולכן חינוק שנשבע בין הנכרים, ועבר על איסורי תורה, כשודע לו שהוא ישראלי ומצווה על כל אלו, חייב להביא חטאת על כל עבירה ועבירה. ומיקרי נמי שב מידיעתו, דאילו הי' יודע שזה חלב, והי' ג"כ יודע שחלב אסורה והוא ישראלי, ודאי דלא הי' אוכל, [משא"כ מומר]. אמנם נראה דשונה בזה שבועת ציטוי, דכל חלות האיסור אינו אסור מלד עלמו, אלא דהתורה נחנה כח לאדם לאסור דבר המותר, ונמצא דנפתחש ונעשה האיסור על ידו, דהכח וכל כיוצא בזה מלד עלמו מותר, אלא דהאיסור נפתחש על ידו. ונראה לחדש דבאיסור כזה דנפתחש האיסור על ידי האדם עלמו אם אומר מותר, דדמה דבזה האופן לא חלה האיסור, פטור מקרבן. דלא שב מידיעתו, דלפי דעתו לא חלה האיסור על אופן כזה. וזה ביאר הרמב"ם הנ"ל, נשבע על כר שלא יאכלנה ונאטער עלי ואכלה מפני הנער והוא שוגג, שהרי דמה לו שמותר לו לאכלה מפני הנער, הרי זה פטור מן הקרבן, לפי שאינו שב מידיעתו, או ידע שאסורה היא ואכלה בטעות, ע"כ. דרך בשבועת ציטוי האומר מותר אינו מביא קרבן דלא שב מידיעתו, דלפי דעתו לא חל האיסור עלמו על אופן זה כלל. ומיושב קושיית הרש"ס וחשק שלמה הנ"ל, דודאי בכל מקום אמרינן דהאומר מותר דינו כשוגג, וחייב קרבן חטאת ומיקרי שב מידיעתו, ושאינו דין שבועת ציטוי כנ"ל, וכל בעיא הגמ' שם בשבועות הוא רק בשבועת ציטוי ולא בחיוב קרבן.

וע"ז פי דרכנו נראה נמי לבאר הא דשונה שוגג שבועת ציטוי משאר שוגגים דחייבי קרבן חטאת, דבשבועת ציטוי גם שגגת קרבן מיקרי שוגג וחייב קרבן אף לרבנן דפליגי על מונכו,

הדפסה בראלוצ'יט מסך - להדפסה איכותית הדפס שירות מן התכנה